

Eesti keele ja kultuuri õpe Vilniuse ülikoolis

Annika Hussar

Vilniuse ülikooli eesti keele ja kultuuri lektor 1991–1993

Tiina Kattel

eesti keele ja kultuuri lektor 2002–2008

Elvira Kün

eesti keele ja kultuuri lektor 2010–2014

Eesti keelt ja kultuuri on Eestist lähetatud lektori käe all olnud Vilniuse ülikoolis võimalik õppida juba alates 1991. aastast, kui kahe aasta vältel õpetas seda praegune Tallinna ülikooli keele- ja nimekorralduse lektor Annika Hussar. Varem õpetas Vilniuses eesti keelt seda suurepäraselt valdav Vilniuse ülikooli leedu keele kateedri õppejõud Dalia Barauskaitė, kes 1991. aastal suundus omakorda vahetuslektoriks Tartu ülikooli. Eesti keele kursus kuulus siis valikainete hulka ning tööd alustas algajate ja edasijõudnute rühm. Üliõpilasi jagus toonaste ärevate aegade tõttu paarikümne jagu, edasijõudnute rühma vähem. Suurem osa üliõpilastest olid filoloogid, kes kasutasid eeskätt võimalust õppida seni omandatud keeltest midagi täiesti erinevat. Õppureid oli aga näiteks ka Vilniuse konservatooriumist, nende innustajaks olid isiklikud kontaktid konservatooriumis õppinud eestlastest üliõpilastega ning muusikaüritused, kus eestlastega kokku puutunud.

Stipendiumide-vahetuste süsteemid polnud paarkümmend aastat tagasi veel välja kujunenud, siiski jõudsid tookord tublimad keeleõppurid nii Tartust Vilniusesse kui ka Vilniusest Tartu ülikooli. Kuna Vilniuses sel ajal soome keele lektorit veel polnud, paluti eesti keele lektoril jagada ka soome keele algõpetust. Nõnda kujuneski välja mõnevõrra ebaharilik olukord, kus eestlasest lektor õpetas leedulastele vene keeles soome

keelt. Soome keele huvilisi oli rohkem, kahe algajate rühma jagu. Pärast paariaastast esimest katset jäi eesti lektorite vahetus mõneks ajaks soiku.

Kui 2000. aastast hakati ette valmistama eesti keele ja kultuuri akadeemilise välisõppe (EKKAV) programmi, mille eesmärk oli toetada Eesti-huviliste tudengite eesti keele ja kultuuri õpet välismaa kõrgkoolides, siis oli just Vilniuse ülikool esimesi õppekeskusi, kuhu lähetati Eesti riigi rahastusel eesti keele ja kultuuri lektor. Eesti riigi toetusel alustasidki lektorid tööd 2002. aastal Peterburis ja Vilniuses.

2002. aastal hakkas eesti keelt ja kultuuri Vilniuse ülikoolis õpetama praegune Tartu ülikooli leedu keele ja kultuuri lektor ning keelekeskuse juhataja kohusetäitja Tiina Kattel. Tema käe all õppis mitu rühma Eestist, eesti kultuurist ja keelest huvitatud tudengeid. 2002.–2004. aastani oli eesti keel valik- ja vabaaine – tudengeid, kes soovisid eesti keelt õppida, oli kõigist teaduskondadest. Eesti keele õppimine osutus enam kui populaarseks. Juba 2003. aastal selgus, et on võimalik avada bakalaureusetasemel uus liiteriala „Leedu filoloogia ja eesti keel”, kus õpetatakse süvitsi eesti keelt ja kultuuri. Nii koostati kahe ülikooli ühistöös õppekava. Liiterialal õppimist alustas 2004/05. õppeaastal 16 tudengit, kellest lõpusirgele jõudis 13. Leedu filoloogia ja eesti keele integreeritud õppekaval õppijate esimene lend lõpetas ülikooli 2008. aastal. Kolmeteistkümnest bakalaureuseõppes õppijast astus omakorda viis õppima Tartu ülikooli magistriõppesse. Mõni endistest üliõpilastest on tööl Leedu-Eesti ühisfirmades, osa aga tegeleb tõlkimisega.

Pärast seda sai eesti keelt Vilniuse ülikoolis õppida kahe aasta jooksul valikainena. Õpetaja oli Vilniuses elav hea eesti keele oskusega leedulanna.

Aastatel 2010–2014 oli Vilniuse ülikoolis eesti keele ja kultuuri lektoriks praegune Tartu ülikooli Narva kolledži eesti keele assistent Elvira Küün. Taas oli avatud leedu filoloogia ja eesti keele integreeritud õppekava ning vastavaid õppeaineid asus nelja-aastase bakalaureuseõppe tasemel õppima 12 üliõpilast. Neli aastat kestnud õppe lõpetas tänavu kümme tudengit, kaks üliõpilast plaanib kaitsta lõputöö järgmisel aastal. 2011. aastal avati paralleelselt eesti keelt valikainena õppivate üliõpilaste rühm, mis andis võimaluse õppida eesti keelt ka teiste erialade tudengitel, mitte ainult filoloogidel.

Mis aga ajendas üliõpilasi õppima geograafilises mõttes ju nii lähedal asuva Eesti riigikeelt, keelt, mis on leedulaste jaoks üksjagu eksootiline,

samuti nagu leedu keel eestlaste jaoks? Põhjused, miks õppida eesti keelt, maatundmist, kultuuriajalugu ning lisaks ka vanemat ja uuemat eesti kirjandust süvitsi, oli erinevad. Kuigi majanduslike huvide ja muude sarnaste põhjuste seas rõhutasid üliõpilased ka keele- ja kultuurihuvi – kaht viimast võis märgata ka lõputööde teemadest –, nentis siiski enamik kui ühest suust, et eesti keele õpe ja võimalik seotus tulevikus Eestiga ongi neile ilmselt juba saatusest määratud. Tudengite bakalaureusetööd käsitlesid valdavalt eesti keelt ja kirjandust (kontrastiivse kallakuga lõputööd, kus rõhutati seoseid ja erisusi leedu grammatikasüsteemi, kirjandustekstide, kirjanike ning isegi varasema muinaskultuuri ja rahvalauluga).

Kuigi maatundmist, foneetikat ja fonoloogiat, morfoloogiat, sõnamoodustust ning lause- ja tekstiõpetust õpetati ka eesti keele õppe käigus, keskendusid nende õpetamisele veel eraldi nii Tartu, Tallinna kui ka Helsingi ülikoolist selleks kutsutud külalislektorid. Samuti on Vilniuse ülikoolis loenguid pidanud Eesti kultuuritegelased, nt kirjandusfilosoofia loenguid luges Jaan Kaplinski ning arhitektuuri kokkupuutepunktidest Leedu ja kitsamalt Eesti linnade ja Vilniuse linnaplaneeringuga andis ajaloolisest vaatevinklist lähtudes ülevaate Mart Kalm. Julgeolekuteemadel pidas loengukursuse Eesti suursaatkonna Vilniuses praegune suursaadik Toomas Kukk.

Paralleelselt eesti keele õppega on nii suuliselt kui ka kirjalikult arutletud Eesti (ja ka muu maailma) aktuaalsete probleemide üle ja võrreldud neid Leedu ühiskonna valupunktidega – leitud sarnasusi ja erisusi. Diskussioonid sotsiaalselt olulistel teemadel on olnud üliõpilastele väga südamelähedased.

Lisaks eesti keelega seotud õppeainetele õppisid tudengid eraldi Eesti kultuuriajalugu ning kahe semestri jooksul ka eesti vanemat ja uuemat kirjandust. Aeg-ajalt pakkusid õppureile äratundmisrõõmu Eesti ja Leedu ajaloo, eriti lähiajaloo kokkupuutepunktid. Lisaks on aastate jooksul korraldatud Eesti filmiklassika ja uuemate Eesti filmide vaatamise õhtuid, pakutud maitsta Eesti rahvustoite, laulude valik on ulatunud regilauludest popmuusikani. Eesti keele õpet on toetanud Eestist saadetud ja Eestist kaasavõetud ajalehed-ajakirjad, ilukirjandus, viimase vastamine kodulugemisenä kord kuus on olnud kohustuslik. Loomulikult on kasutatud internetti ning tele- ja raadiosaadete löike, et mitmekesistada õpet tavapärase õpikute ja nende juurde kuuluvate lisamaterjalide kõrval. Paljude

Üliõpilased ja lektor Elvira Kün eesti keele auditooriumis

igapäevaste, nii Eestis, Lätis kui ka Leedus müüdavate tarbeesemete tagaküljel on eesti-, läti- ja ka leedukeelsed tekstid ning kasutusjuhendidki on sageli kolmkeelsed. Neidki materjale ja tooteid oli hea keeleõppes kasutada. Ka oli enamikul võimalik kasutada eesti keelt mõne aja vältel ka Eestis, autentses keelekeskkonnas. Keeleõpetuse kõrval läbitöötatud eesti kultuuri tervikkäsitus on aastate jooksul loonud õppijatele võimaluse arendada oma Eesti-huvi nii erialasel kui ka üldkultuurilisel suunal.

Eestit on leedu õppureile püütud tutvustada eri vaatenurkadest. Lisaks eesti keele ja kultuuri õppele on toimunud mitmesuguseid kultuuriüritusi. Vilniuse ülikoolis on peetud 14. märtsil emakeelepäeva, kus on kajastatud selle päeva tähistamise traditsiooni Eestis ning korraldatud näiteks etteütlust ja viktoriine. 2012. aasta novembris korraldas Emakeele Selts Eesti suursaatkonnas Vilniuses koostöös Tartu ülikooli keelekeskusega eesti keele päeva, kus Emakeele Seltsi esinejate ja õppejõudude kõrval esinesid Eesti teadus- ja haridusministeeriumi esindajad. 2014. aastal peeti eesti keele päeva ja teiste seas oli esinema kutsutud Tõnu Õnnepalu. Need üritused on alati teoks saanud suuresti tänu Emakeele Seltsile. Tartu ülikooli keelekeskuse initsiatiivil on peetud eesti, läti ja leedu keelt õppivate

üliõpilaste Balti riikide tudengipäevi Eestis, Lätis ja Leedus. 2013. aasta sügisel toimus tudengikonverents „Balti sillad” Tartus, järgmisena peetakse seda Riias – konverents on välja kasvanud just neist tudengipäevadest.

Ka üliõpilased on ürituste õnnestumisse oma panuse andnud, nad on olnud väga suureks abiks iga-aastase Euroopa keeltepäeva korraldamisel. Vilniuses eesti keelt ja kultuuri õppivad üliõpilased on aidanud koos Tartu ülikooli keelekeskusega organiseerida ka 2014. aasta aprillis Vilniuses toimunud rahvusvahelist tudengisümposiumi. Sümpoosion tõi kokku eri maade üliõpilased, kes õpivad eesti keelt ja/või kultuuri, kuid samuti eesti tudengeid, et anda võimalus üksteisega kohtuda ja üksteiselt õppida. Tudengisümposium on kujunenud juba traditsiooniks, mis loodetavasti ka jätkub.

Väga meeleolukalt möödus ka paar aastat tagasi Vilniuse ülikoolis korraldatud „Raimond Valgre päev”. Samuti oli meeldejääv president Toomas Hendrik Ilvese eelmisel aastal toimunud ametlik riigivisiit Leetu, mille raames toimus Eesti ja Leedu presidendi ühine vastuvõtt, kuhu oli teiste seas kutsutud ka eesti keele ja kultuuri õppijate põhirühm. Tänu Eesti instituudile, suursaatkonna abile ning üliõpilastele avati 2012. aasta veebruaris Vilniuse ülikoolis näitus „Eesti Vabariik”, kus oli eksponeeritud 96 fotot aastatest 1917–2011. Iga aasta kohta oli välja pandud üks foto ning fotodega kaasnesid selgitavad tekstid. See üsnagi mahukas näitus oli kahe kuu jooksul avatud kogu ülikooliperele. Küllap tundsid paljud näituse külastajad fotosid vaadates, et Eesti ja Leedu vähemalt viimase saja aasta sündmuste vahele võib tõmmata veelgi tugevamaid paralleele, kui oldi varem arvatud.

Üliõpilased võtsid 2011. aasta suvel osa Tartu ülikooli keelekeskuse korraldatud kahenädalasest eesti keele ja kultuuri suvekoolitusest, mille käigus organiseeriti üliõpilastele väljasõite ja ekskursioone Lõuna- ja Kesk-Eestisse (nt Vargamäele, Palamusele ja mujale) ning Tallinna. Samasugune kahenädalane eesti keele suvekursus korraldati ka esimesele lennule, tollal koguni pärast 1. ja 2. kursust. Kindlasti tõi tollane suvekursus alles aastakese-paar eesti keelt õppinuile Eesti veelgi lähemale. Suvekursuseid on aidanud korraldada Eesti instituut, Tartu ja Vilniuse ülikool. Eesti keele õpe on leidnud toetust ka mujalt. Näiteks remonditi ja sisustati eesti keele auditorium Leedus tegutsevate Eesti ettevõtete või ühisfirmade annetuste toel, lisaks panid oma öla alla ka nii Eesti kui ka Leedu haridus- ja teadusministeerium, asju aitas ajada ka Eesti suursaatkond Vilniuses.

Leedu filoloogia ja eesti keele liiteriala lõpetanud pärast lõpuaktust Vilniuse ülikooli ees

Üliõpilased on agaralt kasutanud võimalust õppida eri stipendiumide toel semester või paar Tartu või Tallinna ülikoolis. Osa üliõpilasi on leidnud omal käel võimaluse stipendiumiperioodi pikendada. Mõned üliõpilased on töötanud juba õpingute ajal ametikohtadel, mis nõuavad eesti keele oskust, seda nii Eestis kui ka Leedus, osa tudengeid on oma õppepraktika läbinud Eestis. Praeguseks on eesti keelt ja kultuuri õppinute 2014. aasta lennust mõned end proovile pannud tarbetekstide tõlkijana ja leidnud selles isegi kutsumuse.

Õppijail oli ülikoolis võimalik õppida paralleelselt ka teisi keeli peale eesti keele: nii on õpitud itaalia, saksa, prantsuse, läti ja soome keelt. Nii nende keelte kui ka eesti keele oskust kasutavad praegused leedu filoloogia ja eesti keele liiteriala lõpetanud näiteks rahvusvahelistes ettevõtetes, kus tuleb pidevalt suhelda muuhulgas Eesti partneritega. Leidub ka neid, kes soovisid juba käesoleval aastal jätkata õpinguid Tartu ülikooli magistriõppes.

Tänavu sügisest on võimalik Vilniuse ülikoolis eesti keelt õppida valikainena, õppejõuks on Sigita Komarovskytė. Tema tööd toetab Eesti riik EKKAV-i programmi kaudu. Sigita Komarovskytė on leedu filoloogia ja eesti keele liiteriala üks esimese, 2008. aasta lennu lõpetanuist. Vilniuse

ülikool on avaldanud lootust, et ühe aasta pärast ehk 2015/16. õppeaastast avatakse taas kord leedu filoloogia ja eesti keele liiteriala. See sõltub suuresti Vilniuse ülikooli soovist ja tudengite huvist. Rõõmustav on, et üha rohkem on märgata suundumust, kus leedulased tunnevad huvi eesti keele ja eestlased omakorda leedu keele vastu. Eesti keelest huvitatakse üha rohkem ka väljaspool ülikooli. Näiteks on uuesti tegevust alustanud vabatahtliku hoolekande alusel tegutsev Vilniuses elavate eesti juurtega laste eesti keele ja kultuuri pühapäevakool, mida juhib Leedu eestlaste selts. Seal õpetatakse keele kõrval ka rahvakultuuri ja kutsutakse Eestist aeg-ajalt eesti rahvakultuuri tutvustavaid asjatundjaid, näiteks rahvatantsu- ja -pilliõpetajaid. Eesti keele õpetajaid otsivad sageli Vilniuse keeltekoolid ning Leedu välisministeerium. Samuti on suurt huvi tuntud nii leedu-eesti kui ka eesti-leedu suunal tõlkivate tõlkijate vastu – sellest võib muuhulgas järeldada nõudlust vastava eriala lõpetanud filoloogide teadmiste ja oskuste järele. Üldiselt võibki arvata, et nii leedukate eesti keele kui ka eestlastel leedu keele suurema huvi puhul mängib lisaks puhtale keelehuvile kindlasti rolli ka kultuuri- ja majandussidemete pidev kasv.

OK